

Л.М. БОРСУКЕВИЧ

Ботанічний сад Львівського національного університету
ім. Івана Франка
вул. Черемшини, 44, м. Львів, 79014, Україна
botsad@franko.lviv.ua

**GROENLANDIA DENSA (L.) FOURR.
(POTAMOGETONACEAE) — ПРЕДСТАВНИК
НОВОГО ДЛЯ ФЛОРИ УКРАЇНИ РОДУ**

Ключові слова: *Groenlandia densa*, новий вид, поширення, охорона, Україна

У 2007 р. під час польових досліджень на території Прикарпаття у ставку м. Борислава Львівської обл. ми виявили новий для флори України вид — *Groenlandia densa* (L.) Fourr.

Groenlandia J. Gay — монотипний рід, споріднений з родом *Potamogeton* L. У старих працях єдиний представник роду *G. densa* наводили під назвою *Potamogeton densus* L. Однак згодом, за даними анатомічних і морфологічних досліджень, її було виділено в окремий рід [5].

Оскільки у вітчизняній літературі відомості про цей рід і вид відсутні, наводимо їх основну таксономічну цитатацію і короткий морфологічний опис.

***Groenlandia* J. Gay in Compt. Rend. Acad. (Paris), 98: 703. 1854. — Гренландія.**

Квітки зібрані в малоквіткове, при плодах відігнуте донизу суцвіття на ніжці 5—15 мм завдовжки. Пиляки практично сидячі. Листки майже супротивно зближені, всі занурені у воду, сидячі, зазвичай 1,5—3,0 см завдовжки, від яйцевидних до ланцетних, піхви і прилистки відсутні.

Монотипний рід, розповсюджений в Євразії і Північній Африці [1, 3]

***G. densa* (L.) Fourr. in Ann. Soc. Linn. Lyon nov. ser. 2, 17: 169. 1869; Юз. в Фл. СССР, 1: 261. 1934; Dandy in Fl. Europ. 5: 11. 1980. — *Potamogeton densus* L. Sp. Pl. 126. 1753; Ledeb. Fl. Ross. 4: 31. 1852. — *P. setaceus* L. Sp. Pl. 127. 1753; B.S. Jundz. Opis rośl. 142. 1791. — Г. густа (рис. 1).**

Багаторічна рослина з повзучим кореневищем та нерозгалуженим або слабкорозгалуженим стеблом до 0,65 м завдовжки, що часто вкорінюється у вузлах. Плоди горіхоподібні, коричневі, 3—4 мм завдовжки, 2,0—2,8 мм завширшки. Носик 0,5—0,9 мм завдовжки, широкий в основі, часто гачкувато зігнутий. Цвіте з червня до серпня. Туріонів не утворює. Багаторічний водний еугідатофіт, реофіл, геліофіт [4, 11]. Росте у семієвтрофних стоячих, частіше з повільною течією, з чистою та холодною водою водоймах, переважно на глибині 40—80 см. Місцезростання здебільшого приурочені до крейдяно-глинистих порід зі значною фракцією гумусу, рідше — до піскових чи глинисто-кам'янистих ґрунтів з рН води 7,1—8,1 (потребує нейтральної або слаболужної реакції). Також може рости у вторинних антропогенних біотопах, спонтанно оселяючись на свіжих субстратах, утворюючи ініціальні мо-

Рис. 1. Гербарний зразок *Groenlandia densa* (L.) Fourg. — загальний вигляд

Fig. 1. Herbarium specimen of *Groenlandia densa* (L.) Fourg. — general view

заїчні угруповання [6, 9]. Зимуює у лімозній екофазі. Стенотопний, конкурентно слабкий вид. Хоча входить до багатьох рослинних угруповань, зокрема *Ranunculetum fluitans*, *Potametum lucentis*, *Najadetum marinae*, *Zannichellietum*, однак ніколи не домінує, а має незначне покриття. Лише зрідка утворює асоціації *Groenlandietum densae* Segal 1965, для яких є характерним видом [9, 10].

G. densa — рідкісний атлантично-середземноморський вид. Основна частина його ареалу охоплює територію Західної Європи, сягаючи на півночі Ірландії, Шотландії та південної частини Скандинавського півострова. Поодинокі ексклави відзначені також у Середземномор'ї, Малій Азії та північно-західній Африці (рис. 2). Занесений до Америки. У висотній поясності піднімається до 900 м над р. м., лише в Альпах — дещо вище (до 915 м) [2, 5, 7].

В Україні досі не знаходили. Найближче до описаного нами місцезнаходження, яке нині має лише історичне значення, виявив ще на початку XIX ст. Й. Вага в околицях Сандомира (Центральна Польща) [13]. Однак пізніше цю знахідку не підтвердили. Серед відомих осередків найближчі розташовані на території північно-західної Польщі та у Словаччині [4, 10].

У серпні 2007 р. ми зафіксували популяцію виду у м. Борислав, яке знаходиться на межі Прикарпаття та північно-східних схилів Зовнішніх Карпат на території Дрогобицького передгір'я з середніми висотами 300 м над р. м. (рис. 3). Виявлене місцезростання *G. densa* розташоване у невеликому штучному міському ставку, оточеному з одного боку дамбою. Став наповнюється водою з невеликого джерела, тому прозорість води досить висока (1,50 м). Грунт у ставку глинистий. Середня глибина становить 1 м, максимальна — 1,80 м. Більшу його частину (майже 80 %) на глибині 0,5—1,30 м займає монодомінантне угруповання *Myriophyllum spicatum* L. Ближче до країв, де глибина зменшується, покриття *M. spicatum* знижується. У прибережній смузі ставка — повітряно-водна рослинність, зокрема ценози *Sparganium erectum* L. та *Schoenoplectus tabernaemontani* (C.C. Gmel.) Palla. Внаслідок значного зниження рівня води оголені ділянки берегової смуги зайняті ценозами *Eleocharis acicularis* (L.) Roem. et Schult. *G. densa* росте на мілководді, переважно на глибині 10—20 см. Тут рослини цвіли і плодоносили, хоча окремі особини сягали глибини 80 см. У таких умовах вони утворювали форми з укороченими міжвузлями. Угруповань даний вид не формував, а разом з *Lemna minor* L. та *Elodea canadensis* Michx. з невеликим покриттям (близько 2—3 %) входив до складу несформованих прибережних мілководних ценозів *M. spicatum*.

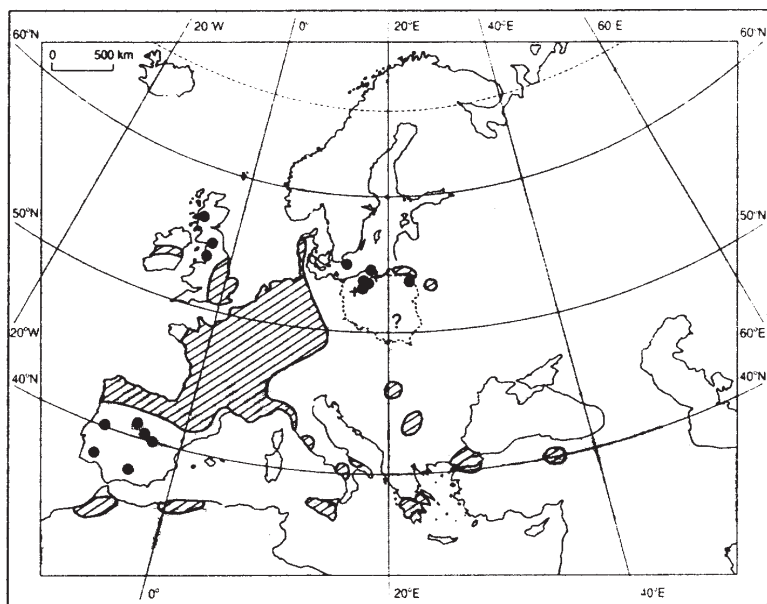

Рис. 2. Карта поширення *Groenlandia densa* (L.) Fourr. [7]

Fig. 2. Distribution map of *Groenlandia densa* (L.) Fourr. [7]

Рис 3. Нове місцезнаходження *Groenlandia densa* (L.) Fourr. на території України
Fig. 3. New location of *Groenlandia densa* (L.) Fourr. in Ukraine

Попри значний ареал, на всій території поширення від поступово вимирає. Занесений до Червоних книг більшості європейських країн (Німеччини, Австрії, Польщі, Угорщини, Румунії, Болгарії, Чехії, Словаччини) [9]. Подібна ситуація склалася і в країнах Балтійського регіону. Так, у Литві та Швеції вид вважається зниклим, у Данії — рідкісним [3, 12].

Головними факторами, що призводять до його вимирання, є надмірна евтрофізація та зарегулювання водойм, а також пряме знищення внаслідок масового очищення водойм від водної рослинності. Вид вразливий до багатьох типів забруднювачів [5]. Численні спроби інтродукції у ботанічних садах Чехії та Німеччини показали, що він нестійкий у культурі — хоча цвіте та плодоносить, однак у середньому через два роки гине [8]. Зберегти такі види можливо, лише охороняючи місця їх зростання, а також постійно контролюючи стан популяцій.

Гербарні зразки *G. densa* передано до гербарію Інституту ботаніки ім. М.Г. Холодного НАН України (KW).

1. Гренландия — *Groenlandia* J. Gay // Флора Европейской части СССР. — Т. IV. — Л.: Наука, 1979. — С. 176.
2. Краснова А.Н. Проблемы охраны генофонда гидрофильной флоры. — Рыбинск: Рыбинский Дом печати, 2001. — 160 с.
3. Флора Балтийских республик. Сводка сосудистых растений. — Т. III. — Тарту, 2003. — С. 207—208.
4. David S., Halada L. Nova lokalita *Groenlandia densa* (L.) Fourr. na Slovensku // Bull. Slov. Bot. Spoločn. — 2003. — **25**. — S. 57—59.
5. Guo You-Hao, Cook Ch. D.K. The floral biology of *Groenlandia densa* (L.) Fourr. (*Potamogetonaceae*) // Aquat. Bot. — 1990. — **38**. — S. 283—288.
6. Haslam S.M. River plants. The macrophytic vegetation of watercourses. — Cambridge, 198. — 396 p.
7. Hultén E., Fries M. Atlas of North European vascular plants. — Königstein: Koeltz Scient. Books, 1986.
8. Husák Š., Adamec L. Záchrané kultivace ohrozených druhů vodních a mokřadních rostlin v Botanickém ústavu AV ČR v Třeboni // Příroda. — 1998. — **12**. — S. 7—26.
9. Otaheľová H. K aktuálnemu výskutu *Groenlandia densa* (L.) Fourr. na Slovensku // Bull. Slov. Bot. Spoločn. — 1998. — **20**. — S. 107—108.
10. Polska czerwona księga roślin. Paprocie i rośliny kwiatowe / R. Kaźmierczykowa, K. Zarzycki (ed.). — Kraków, 2001. — S. 407—408.
11. Preston C.D. Pondweeds of Great Britain and Ireland. B.S.B.I. Handbook No. 8. — London, 1995. — 353 p.
12. Red Data Book of the Baltic Region. Part 1. Lists of threatened vascular plants and vertebrates // T. Ingelog, R. Andersson, M. Tjernberg. — Uppsala, Riga, 1993. — 106 p.
13. Waga J. *Potamogeton densus* L. // Flora Polska (Florae Poloniae phanerogama). — Warszawa, 1848. — Т. I. — S. 341.

Рекомендує до друку
С.Л. Мосякін

Надійшла 21.01.2008

Л.М. Борсукевич

Ботанический сад Львовского национального университета им. Ивана Франко

GROENLANDIA DENSA (L.) FOURR. (*POTAMOGETONACEAE*) —
ПРЕДСТАВИТЕЛЬ НОВОГО ДЛЯ ФЛОРЫ УКРАИНЫ РОДА

Новый для флоры Украины вид *Groenlandia densa* (L.) Fourr. обнаружен в пруду г. Борыслав. Дано его морфологическое описание, проанализировано географическое распространение, представлена экологическая характеристика местообитания.

К л ю ч е в ы е с л о в а: *Groenlandia densa*, новый вид, распространение, охрана, Украина.

L.M. Borsukevych

Botanical Garden of Ivan Franco National University

GROENLANDIA DENSA (L.) FOURR. (*POTAMOGETONACEAE*) —
A REPRESENTATIVE OF THE NEW GENUS IN THE UKRAINIAN FLORA

Groenlandia densa (L.) Fourr. is reported for the first time for the Ukrainian flora. It was found in a pond in the town of Boryslav. Morphological description of the species is given. Data on the geographic range of the species and information on ecological characteristics of the new locality are also provided.

К e y w o r d s: *Groenlandia densa*, new species, distribution, protection, Ukraine.